

Czynniki wyboru zawodu

Podejmując decyzję o wyborze zawodu należy uwzględnić 2 grupy czynników. Do I grupy, którą nazywamy czynnikami pozaosobowymi należą:

- 1) sytuacja rodzinna,
- 2) warunki materialne rodziny,
- 3) sieć szkół i internatów,
- 4) zapotrzebowanie na określone zawody,
- 5) możliwość zatrudnienia w rejonie zamieszkania.

Do II grupy, którą stanowią czynniki osobowe należą:

- 1) stan zdrowia i stan fizyczny organizmu – czyli czynniki fizyczne,
- 2) zainteresowania,
- 3) uzdolnienia,
- 4) cechy temperamentu,
- 5) cechy charakteru.

CZYNNIKI FIZYCZNE

Czynniki fizyczne warunkujące przydatność do danego zawodu w wielu przypadkach wyniki badań lekarskich mogą w sposób istotny zaważyć na kierunku dalszego kształcenia i pracy zawodowej, gdyż większość zawodów – głównie na poziomie ZSZ wymaga określonego stanu zdrowia. Nie uwzględnienie przez uczniów i rodziców wymagań fizyczno- zdrowotnych związanych z określonym zawodem może prowadzić do konsekwencji do zmiany szkoły i zniechęcenia do nauki.

Do elementów pracy, które muszą być uwzględnione przy wyborze zawodu należy:

- pozycja ciała przy pracy: stojąca, siedząca, pochylona, swobodna, wymuszona, w miejscu czy w ruchu,
- wielkość wysiłku fizycznego: całego ciała, rąk czy nóg,
- warunki fizyczne środowiska pracy: zanieczyszczenie, temperatura, wilgotność, hałas, oświetlenie, wibracja,
- tempo pracy: wymuszone czy swobodne,
- wielkość wysiłku psychicznego: konieczność podejmowania ważnych decyzji, duża ilość odbieranych informacji.

W przypadku wyboru przez ucznia określonego zawodu, jego stan zdrowia i właściwości fizyczne trzeba ocenić właśnie w kontekście w/w czynników.

Do właściwości fizycznych, które powinny być brane pod uwagę przy dokonywaniu oceny przydatności do zawodu należą:

Płeć

Stan fizyczny wykazuje duże zróżnicowanie w zależności od płci. Uwzględnienie tych różnic ogranicza w pewnym stopniu zakres zawodów technicznych odpowiednich dla dziewcząt. Dziewczęta nie powinny wybierać zawodów wymagających dużej siły fizycznej, wytrzymałości i odporności

fizycznej, dużego napięcia nerwowego, niebezpiecznych, niewygodnych w trudnych warunkach fizycznych, wymagających niewygodnych pozycji ciała. Mogą natomiast pracować przy obsłudze większości maszyn i aparatów oraz w zawodach technicznych wymagających średniej siły fizycznej, dobrej sprawności rąk i palców oraz szybkości precyzji i czystości wykonania.

Układ kostny i mięśniowy

Oceniając układ kostny należy uwzględnić nie tylko budowę kośćca lecz również wzrost. Jest to jednak sprawa w wieku 15 lat dość problematyczna, gdyż trudno przewidzieć końcową jego wielkość. Nie mniej wzrost wyraźnie niższy od przeciętnego należy traktować jako przeciwwskazanie w odniesieniu do zawodów wymagających obsługiwanie maszyn w pozycji stojącej gdyż większość z nich została przystosowana do wzrostu przeciętnego. Nieprawidłowa budowa kośćca jego zniekształcenia są na ogół przeciwwskazaniem do zawodów wymagających pozycji stojącej, przymusowej pozycji ciała, wymagających dużego wysiłku fizycznego. Oceniając budowę kośćca należy uwzględnić przede wszystkim odchylenia w budowie klatki piersiowej, skrzywienia kręgosłupa, budowę stóp. I tak zniekształcona klatka może ograniczać czynności płuc, zmieniać położenie serca w efekcie jego wydolności i obniżać siłę, wytrzymałość i sprawność ruchowa organizmu.

Natomiast skrzywienie kręgosłupa I stopnia dopuszcza jeszcze wykonanie prac wymagających większego wysiłku i ruchliwości ale już II i III stopnia wyklucza pracę wymagającą dużego wysiłku fizycznego i pozycji stojącej.

Płaskostopie II i III stopnia jest przeciw wskazaniem do zawodów wymagających pozycji stojącej przez dłuższy czas, wysiłku fizycznego a zwłaszcza dźwigania i podnoszenia ciężarów lub ciężkich narzędzi.

Sprawność fizyczna

Wprawdzie coraz mniej jest prac wymagających od człowieka dużego wysiłku fizycznego (rozwój techniki), jednakże istnieją jeszcze zawody, w których ten wysiłek jest duży. Ocena sprawności fizycznej musi być brana pod uwagę w:

- zawodach wymagających wykonywania czynności precyzyjnych, ważna jest tu sprawność rąk i palców
- w zawodach wymagających pracy na wysokości, w trudnych warunkach fizycznych (gdzie istnieje zagrożenie życia).

Układ oddechowy

Przewlekłe choroby układu oddechowego stanowią przeciwwskazania do zawodów wykonywanych w warunkach dużego zanieczyszczenia substancjami fizycznymi lub chemicznymi, w temperaturze bardzo niskiej lub wysokiej. Przebyta gruźlica uniemożliwia podjęcie pracy w zawodach wymagających dużego wysiłku fizycznego, kontaktu z dziećmi, przy artykułach spożywczych. Astma z kolei wyklucza zawody w których można się zetknąć z czynnikami alergicznymi np. przemysł: chemiczny, farmaceutyczny, cementowy, włókienniczy, garbarski, hutniczy, górniczy.

Układ krążenia

Wchodzą tu w grę wrodzone bądź nabyte wady serca, stawy po zapaleniach mięśnia sercowego, żylaki nóg. Przy obniżonej wydolności tego układu należy zrezygnować z zawodów wymagających dużego wysiłku fizycznego, wykonywanych w trudnych warunkach lub w warunkach narażonych na działanie wibracji.

Układ nerwowy

Przy ocenie przydatności szczególnie ważne są:

- zawroty głowy,
- zaburzenia równowagi,
- epilepsja,
- skłonność do omdleń,
- niedowłady i porażenia kończyn,
- lęk przestrzeni, wysokości,

Pierwsze 4 są zdecydowanym przeciwwskazaniem do wyboru zawodów wymagających częstej zmiany ciała, obsługi maszyn, pracy przy na wysokościach. Niedowład rąk (drżenie) wyklucza zawody wymagające dużej precyzji. W przypadku stwierdzonej psychopatii lub nerwicy niewskazane są zawody połączone ze znacznym wysiłkiem psychicznym: odpowiedzialne, niebezpieczne, wymagające podejmowania licznych decyzji w krótkim czasie.

Skóra

Chorobowe zmiany skóry zwłaszcza o charakterze alergicznym stanowią przeciwwskazania do zawodów wykonywanych w atmosferze zanieczyszczonej substancjami fizycznymi lub chemicznymi, bądź wymagające bezpośredniego kontaktu z tymi substancjami.

Narządy zmysłu

Wzrok – uwzględnia się tu ostrość wzroku, widzenie barw, widzenie obuoczne i inne zaburzenia. W zaburzeniach ostrości wzroku, krótkowzroczności jest przeciwwskazaniem do wykonywania zawodów, w których przedmiot pracy znajduje się w dali a w dalekowzroczności- kiedy znajduje się blisko. Używanie okularów jest przeciwwskazaniem do zawodów, których wykonywanie wiąże się z koniecznością w wilgotnych pomieszczeniach, na rusztowaniach, oraz gdzie istnieje możliwość urazu twarzy. Nieprawidłowe widzenie barw stanowi przeciwwskazanie do zawodów gdzie konieczne jest prawidłowe spostrzeganie barw (np. kierowca). Widzenie jednooczne stanowi przeciwwskazanie do zawodów wymagających oceny stosunków przestrzennych (np. kierowca), dużej koordynacji wzrokowo-ruchowej) np. monter, strażak) oraz niebezpiecznych – ze względu na ryzyko urazu twarzy. W przypadku przewlekłego zapalenia spojówek nie są wskazane zawody wykonywane w atmosferze zanieczyszczonego środowiska fizycznego (pyły) lub chemicznego (gazy, pary).

Słuch – przy występujących wadach słuchu lub przewlekłych chorobach tego narządu należy przede wszystkim unikać zawodów mogących pogłębić te wady a więc: pracy w hałasie, pracy narażonej na działanie drgań o wysokiej częstotliwości. Ogólnie zakres ograniczeń zawodowych uzależniony jest od wielkości wady słuchu. Mały niedosłuch wyklucza jedynie zawody wymagające bardzo dobrej percepcji dźwięków, średni wyklucza zawody wymagające częstego kontaktu z ludźmi lub kontroli sygnałów dźwiękowych.

Mowa

Mowa – wady wymowy wykluczają pracę wymagającą częstego kontaktu z ludźmi.

ZAINTERESOWANIA

Zainteresowanie - jest to obcowanie z pewnym zakresem wiedzy lub przedmiotami, które angażują jednostkę poznawczo i uczuciowo. Zainteresowania nie powstają samorzutnie, a ich powstanie zależy od wielu czynników takich jak wiek życia, płeć, środowisko rodzinne, ogólny poziom umysłowy. W zainteresowaniach przejawiają się potrzeby psychiczne jednostki, których siła uaktywnia postawy uczucia w kierunku poznania przedmiotu zaspokajającego te potrzeby. Uczniowie zdolni mają często bogaty zakres zainteresowań co uwarunkowane jest łatwością przyswajania sobie wiedzy.

Zainteresowania niekiedy mogą być tak silne, że mogą wpływać na obniżenie wyników w nauce zwłaszcza u uczniów przeciętnych, gdyż poświęcają oni

wówczas mniej czasu na naukę. Na ogół chłopcy posiadają więcej zainteresowań niż dziewczęta między innymi dlatego, że są mniej systematyczni w nauce.

Ogólnie zainteresowania przejawiają się w:

- przynależności do kręgów zainteresowań
- aktywności ucznia na lekcjach lubianego przedmiotu
- czytelnictwie książek i czasopiśmie dotyczących przedmiotu zainteresowań.

Trwałe i głębokie zainteresowania krystalizują się dopiero w okresie dorastania dlatego nie mogą być one głównym czynnikiem wyboru zawodu w klasie VIII.

UZDOLNIENIA

Uzdolnienia ogólne i kierunkowe powinny stanowić o poziomie dalszego kształcenia. Liceum ogólnokształcące, wymaga innego rodzaju uzdolnień niż branżowa szkoła zawodowa. Często zdarza się, że młodzież przecenia swoje możliwości intelektualne. Dlatego obiektywna ocena uzdolnień ucznia przez wychowawcę i rodziców stanowi ważny czynnik przy wyborze zawodu. Same uzdolnienia nie wystarczą jednak do osiągnięcia powodzenia w nauce w szkole średniej. W szkole podstawowej, dziecko zdolne bez większego wysiłku może być dobrym a nawet bardzo dobrym uczniem. Na ogół jednak brak mu wyrobionych takich nawyków szkolnych jak systematyczność i obowiązkowość, które wpływają na powodzenie w nauce w szkole średniej. Oceniając ogólny poziom umysłowy ucznia nauczyciel powinien zwrócić uwagę na:

- umiejętność samodzielnego formowania logicznie uzasadnionych sądów
- szybkość i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętność korzystania z niej
- logiczne operowanie zdobytą wiedzą przy rozwiązywaniu nowych zadań
- zasób wiedzy szkolnej
- zasób wiedzy nie związanej z nauką
- spostrzegawczość
- typ pamięci: wzrokowy, słuchowy, motoryczny
- koncentracji uwagi i zdolności do długotrwałego wysiłku umysłowego.

O zdolnościach kierunkowych mówimy wtedy, gdy stopień sprawności wykonywania jakiegoś zadania jest wyższy od średniego. Charakteryzując typ uzdolnień kierunkowych należy zwrócić uwagę na:

- łatwość uczenia się poszczególnych przedmiotów
- zdolność do wypowiedzania się w mowie i piśmie
- pomysłowość, zaradność
- uzdolnienia kierowniczo-organizacyjne
- zdolności opiekuńczo –wychowawcze
- uzdolnienia do pracy biurowej
- uzdolnienia literackie, techniczne, muzyczne, artystyczne
- sprawność motoryczna i uzdolnienia sportowe
- zdolność do emocjonalnego angażowania się w działanie.

CECHY TEMPERAMENTU

Cechy temperamentu – czyli usposobienie jest względnie stałą tendencją do określonego sposobu zachowania się w działaniu. Cechy temperamentu decydują o sposobie realizacji celu wyrażającym się w szybkości decyzji, tempie pracy i ogólnej ruchliwości człowieka (można omówić poszczególne typy temperamentu: sangwinistyczny, melancholijny, choleryk flegmatyk).

CECHY CHARAKTERU

Cechy charakteru – wyrażają się w stosunku człowieka do samego siebie, innych ludzi i do pracy. Są one kształtowane przede wszystkim pod wpływem wychowania. Cechy charakteru to:

- Obowiązkowość - niesystematyczność
- dokładność - bałaganiarstwo
- energia – opieszałość
- emocjonalne zaangażowanie – obojętność
- zdecydowanie – niepewność
- wytrwałość – tendencja do szybkiego załamania się
- zasadność – niezasadność
- konsekwencja – brak konsekwencji
- odwaga – tchórzostwo
- aktywności – bierność

Cechy w/w odnoszą się do planowania, podejmowania decyzji, reakcji na niepowodzenia i sposobu wykonywania danej pracy, stosunku do innych ludzi wyraża się takimi cechami jak:

- pomoc koleżeńska – obojętność
- ufność – podejrzliwość
- współdziałanie – agresja
- uczuciowość – oschłość
- kontaktowość - nieśmiałość
- otwartości – skrytość
- wyrozumiałość – nietolerancja.

Wychowawca chcąc pomóc uczniom w wyborze zawodu i kierunku dalszego kształcenia powinien posiadać:

- dobrą znajomość cech osobowości ucznia
- być dobrze zorientowany w strukturze i wymaganiach szkół ponad podstawowych

Opracowała: Małgorzata Biednik – psycholog

- posiada orientację w zakresie aktualnego zapotrzebowania na fachowców.